

วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องมหาเวสสันดรชาดก
ของไทยและลาว : การศึกษาเปรียบเทียบความขัดแย้ง
และการแก้ไขปัญหตามหลักอริยสัจสี่
Buddhist Literature in the Great VessantaraJataka
of Thailand and Laos People's Democratic Republic : A Comparative
Study of Conflicts and Solutions according to the Four Noble Truth

พระมหาสุบรรณ อัคราง^{1*}

(PhramahaSuban Amkrang^{1*})

^{1*}สาขาวิชาภาษาไทย หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

^{1*}Doctor of Philosophy Program in Thai Language.

อีเมลผู้แต่งหลัก : suban_amkrang@hotmail.com เบอร์โทร : 08 1675 0889

วันที่รับบทความ 27 พฤษภาคม 2565

Received: May. 27, 2022

วันที่รับแก้ไขบทความ 24 สิงหาคม 2565

Revised: Aug. 24, 2022

วันที่ตอบรับบทความ 30 สิงหาคม 2565

Accepted: Aug. 30, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบที่มาความขัดแย้งและการแก้ไขปัญห ตามหลักอริยสัจสี่ที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกของไทยและลาว โดยผู้วิจัยได้ดำเนินงานตามหลักอริยสัจสี่ ได้แก่ ขันทุกข์, ขันสมุทัย, ขันนิโรธ และขันมรรค เริ่มจากการศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละครในมหาเวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์ แล้วสรุปที่มาของความขัดแย้งของตัวละครตาม 5 กรอบแนวคิดหลัก คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์, ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม, ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ, ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ และความขัดแย้งที่เกิดภายในใจของตัวละคร ในส่วนของการแก้ไขปัญหได้ยึดหลักตามอริยมรรค 8 ประการ คือ สัมมาทิฐิ, สัมมาสังกัปปะ, สัมมาวาจา, สัมมากัมมันตะ, สัมมาอาชีวะ, สัมมาวายามะ, สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

ผลการวิจัยพบว่า มหาเวสสันดรชาดกทั้งของไทยและลาว พบความขัดแย้งที่เหมือนกันทั้งหมด 12 กัณฑ์ และไม่พบความขัดแย้งใด ๆ 1 กัณฑ์ จำแนกได้เป็น ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ พบมากที่สุด 6 กัณฑ์ รองลงมาคือความขัดแย้งที่เกิดภายในใจของตัวละคร 3 กัณฑ์, ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ 2 กัณฑ์ และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม 1 กัณฑ์ ตามลำดับ

ส่วนประเด็นที่ใช้ในการแก้ไขปัญหความขัดแย้งดังกล่าว ปรากฏว่าตัวละครในมหาเวสสันดรชาดกทั้งของไทยและลาว มีวิธีการแก้ไขปัญหาคือ การแก้ไขปัญหด้วยหลักสัมมาวาจา พบมากที่สุด 5 กัณฑ์ รองลงมาเป็นการแก้ไขปัญหด้วยหลักสัมมากัมมันตะ 4 กัณฑ์ และการแก้ไขปัญหด้วยหลักสัมมาสังกัปปะ, การแก้ไขปัญหด้วยหลักสัมมาวายามะ และการแก้ไขปัญหด้วยหลักสัมมาสมาธิ อย่างละ 1 กัณฑ์

คำสำคัญ: มหาเวสสันดรชาดก; ความขัดแย้ง; การแก้ไขปัญห; อริยสัจสี่

Abstract

The objective of this research is to compare conflict sources and resolve problems, according to the Four Noble Truths that appear in the VessantaraJataka or MahavessantaraJataka of Thailand and Laos People's Democratic Republic. The researcher carried out the work according to the Four Noble Truths, namely, Dukkha, Samudaya, Nirodha, and Magga stage respectively. It started from studying and analyzing the behavior of characters in all 13 chapters (Kans) of VessantaraJataka. And then summarizing, the origins of the conflicts of the characters, according to the five main conceptual frameworks, ie. , human-human, human-society, human-nature, human-supernatural powers and character inner conflict. In terms of solving problems, the Eight Noble Paths are based on Samma ditthi, Samma sankappa, Samma vaca, Samma kammanta, Samma ajiya, Samma vayama, Samma sati, and Samma samadhi.

The results showed that, MahavessantaraJataka of both Thailand and Laos People's Democratic Republic, a total of 12 (Kans) different conflicts were found, and no conflicts were found in 1 (Kan). Which could be classified as human-human conflicts with the most 6 (Kans) categories, humans-supernatural powers 2 (Kans), and human-society 1 (Kan), respectively.

As for the issues used to resolve such conflicts, it appears that the characters in both Thailand's and Laos' Vessantara Jataka used the same solutions. Problem solving with Samma vaca principal found the most 5 Kans, followed by 4 Kans with Samma kammanta, and problem solving with Samma sankappa, Samma vayama and Samma samadhi 1 Kan each.

Keywords: VessantaraJataka; conflict; problem solving; the Four Noble Truths

บทนำ

มหาเวสสันดรชาดก หมายถึง เรื่องราวที่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าในพระชาติกำเนิดอันยิ่งใหญ่ คือ เป็นพระเวสสันดร พระราชโอรสของพระเจ้าพรหม (2561, หน้า 20) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเทศน์มหาเวสสันดรว่า "มหาเวสสันดรเป็นพระชาติสุดท้าย ก่อนจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ทรงบำเพ็ญบารมีขั้นสูงสุด เรียกว่า สมมติสภารมย์ ได้แก่ ทศบารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี พระโพธิสัตว์ในกำเนิดพระเวสสันดรได้สร้างแบบของมนุษย์ ผู้ก้าวถึงขั้นสูงสุดแห่งการดำเนินในทางวิวัฒนาการอันนำไปสู่ความเต็มเปี่ยมทางจริยธรรมและความรู้ เหมาะแก่การข้ามพ้นโอชะห้วงสุดท้าย เพราะเหตุนี้จึงได้นามว่า มหาชาติ"

การฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกนี้ เป็นเรื่องที่นิยมฟังเทศนากันมากในหมู่พุทธศาสนิกชนชาวพุทธตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันก็ยังเป็นที่นิยม อาจเป็นเพราะบทประพันธ์และน้ำเสียงลีลาทำนองร้องแหล่ของพระภิกษุ ผู้แสดงเทศนามีความสนุกสนานมีคติธรรมคำสอน พุทธศาสนิกชนผู้ฟังจึงได้นำเอาหลักธรรมคำสอนที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

แม้ว่าแนวคิดหลักของมหาเวสสันดรชาดกจะอยู่ที่การบำเพ็ญทานบารมี แต่เนื้อหาสาระของเรื่องก็ครอบคลุมพฤติกรรมของมนุษย์ บริบททางสังคม และวัฒนธรรมของมนุษย์เกือบทั้งหมด การฟังเทศน์มหาชาติ จึงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังที่วัฒนธรรม บัญจับ (2564, หน้า 27-28) กล่าวไว้ในหนังสือเทศน์มหาชาติมหากุศลเฉลิมพระเกียรติว่าการเทศน์มหาชาติเป็นบุญพิธีที่นิยมจัดให้มีกันมาแต่โบราณ สันนิษฐานว่ามีมาแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ดังหลักฐานปรากฏตามความในศิลาจารึกสมัยสุโขทัยหลักที่ 3 หรือจารึกนครชุม ซึ่งจารึกไว้ในสมัยพญาลิไท (พระมหาธรรมราชาที่ 1) เมื่อ พ.ศ.1900 ว่า “ธรรมเทศนาอันเป็นต้นว่าพระมหาชาติหาคนสวดแลมิได้เลย”

เรื่องที่น่าสนใจในการเทศน์นั้น เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดรอันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระบรมโพธิสัตว์ ก่อนที่จะมาประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ และออกผนวชจนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประโยชน์ของการฟังเทศน์มหาชาติ พระธรรมโกศาจารย์ (2563, หน้า 20-21) กล่าวว่า เรื่องมหาเวสสันดรชาดกนี้ เป็นเรื่องที่พระบรมศาสดาทรงเล่า โดยมุ่งหมายจะให้เกิดประโยชน์เป็นส่วนใหญ่ คือ เป็นผลดีแก่ภิกษุผู้สดับในขณะนั้น และแก่พุทธบริษัททั้งหลายในกาลต่อมาจนบัดนี้ เพราะฉะนั้น เรื่องมหาเวสสันดรชาดก จึงเป็นที่ประจักษ์ว่า เป็นศาสตร์สำคัญอันหนึ่งในสัตตสุต 9 เพราะเป็นชาดกชั้นมหานิบาต คือ เป็นชาดกที่ปรากฏในบาลีประเทศ ด้วยพระศาสดาทรงเล่าเอง และเป็นอรรถกถา คือ เป็นชาดกที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง โดยทรงมุ่งจะให้เกิดประโยชน์จริง ๆ ทั้งสมบูรณ์ด้วยรส อันเป็นเครื่องเจริญมโนรมย์ สอดคล้องกับรัตนกัณฑ์ สัจจพันธุ์ (2563, หน้า 28) ที่ได้กล่าวว่า นิทานชาดกนี้เป็นชุมนุมนิทานโบราณบางเรื่อง ที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาบรรยายเพื่อแสดงหลักธรรมในแง่ต่าง ๆ ประกอบด้วย การบำเพ็ญบารมี 10 ประการ และเป็นอุทาหรณ์ในการสอนศีลธรรมแก่บุคคลทั่วไป ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธองค์เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น นอกจากนี้ส่วนมากสาวกหรือพุทธบริษัททูลถามปัญหาข้อสงสัย แทนที่พระพุทธเจ้าจะทรงตอบปัญหานั้นโดยตรง ทรงเล่านิทานเปรียบเทียบเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น

ดังนั้น ประเพณีการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก จึงเป็นประเพณีที่มีความบันเทิงที่แฝงไปด้วยธรรมะหลากหลายมีทั้งความเชื่อ วัฒนธรรม ทำนอง และธรรมะอยู่ในเรื่องเดียวกัน ประชาชนส่วนใหญ่ในอดีตจึงนิยมฟังเทศน์มหาชาติ เพื่อให้ได้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน ซึ่งอาจเป็นเพราะในอดีตแหล่งความรู้และความบันเทิงนั้นหาได้ยาก ผู้ที่มีความรู้ต้องศึกษาจากหนังสือ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในการอ่านเขียน ต้องอาศัยการฟังธรรมจากพระภิกษุสงฆ์ แทนการศึกษา ส่วนสาระที่ปรากฏในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องมหาเวสสันดรชาดกนั้น นอกจากจะสะท้อนภาพของสังคมบางส่วนที่ดำเนินตามวิถีชีวิตในขณะนั้นแล้ว ยังเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการปฏิบัติตนให้มีความสุข โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น แต่ละบุคคลมีความรู้สึกนึกคิด มีความคาดหวัง มีสิ่งที่ต้องการ ทุกคนต่างดิ้นรนขวนขวายเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต เมื่อสมหวังในสิ่งที่ต้องการแล้วก็มีตัณหาเพิ่มขึ้นอีก หากไม่สมหวังก็เกิดความทุกข์ใจ จะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา เพื่อให้สิ่งที่หวังประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นความไม่สอดคล้องระหว่างอารมณ์กับความต้องการที่ไม่เสมอกัน จนเกิดเป็นความขัดแย้ง ดังที่ประทุมแป้นสุวรรณ (2562) ได้กล่าวว่า "ความขัดแย้งเกิดขึ้นจากพฤติกรรมของคนเราที่ไม่สอดคล้องกัน

ทำให้เกิดการเข้าใจผิด ความขัดแย้งมีทั้งความขัดแย้งภายในตัวบุคคลและความขัดแย้งภายในกลุ่มองค์กร และความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้" ทั้งนี้หากความขัดแย้งเกิดขึ้น โดยไม่ได้รับการแก้ไข จะทำให้เป็นอุปสรรคขัดขวางความสำเร็จ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมที่เป็นปฏิกิริยาออกมาไม่วิธีใดก็วิธีหนึ่ง อาจรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนกว่าจะประสบความสำเร็จ ดังนั้น เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น ควรรับมืออย่างถูกวิธี ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อตัวผู้ขัดแย้งเองและต่อผู้อื่น และการแก้ไขปัญหาอย่างหนึ่งที่ชาวพุทธนิยมใช้ คือ การใช้หลักธรรมอริยสัจ 4 แก้ไขปัญหา เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ได้แก่ ทุกข์ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น หรือความขัดแย้ง สมุทัย ค้นหาสาเหตุของปัญหา นิโรธ ความดับทุกข์ และมรรค แนวทางปฏิบัติ หรือวิธีการแก้ไขปัญหา

ด้วยความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหาเวสสันดรชาดกสะท้อนภาพวิถีการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับการแก้ปัญหาของแต่ละท้องถิ่นในลักษณะเหมือนกัน และแตกต่างกันตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ในขณะเดียวกันก็ได้แฝงคุณธรรมที่ล้ำค่าในวิธีการคลี่คลายปัญหาด้วยวิธีที่แยบยลชาญฉลาด ทั้งนี้จะเป็นแนวทางสำคัญให้กับสังคมในยุคปัจจุบันที่กำลังประสบปัญหาเรื่องความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับสังคม บุคคลกับธรรมชาติ และบุคคลกับสิ่งเหนือธรรมชาติ การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในมหาเวสสันดรชาดกจะช่วยซึมซับให้ผู้ศึกษาได้มีคุณธรรมประจำใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่ตนอยู่ร่วมได้อย่างราบรื่นเกิดความสงบสุข

วัตถุประสงค์

เพื่อเปรียบเทียบที่มาความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหาของตัวละครตามหลักอริยสัจสี่ที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกของไทยและลาว

ขอบเขต

ในการวิจัยเรื่องวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องมหาเวสสันดรชาดกของไทยและลาว : การศึกษาเปรียบเทียบความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาตามหลักอริยสัจสี่ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตข้อมูลในการทำวิจัย ดังนี้

1. หนังสือมหาเวสสันดรชาดกของไทย ผู้วิจัยใช้ฉบับของสำนักพิมพ์อานวยสาส์น เป็นรายยาวมหาเวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์ ทำนองหลวง ฉบับพิมพ์ พ.ศ.2553 ซึ่งเป็นฉบับที่รวบรวมสำนวนดั้งเดิม และเป็นสำนวนที่พระภิกษุสงฆ์ใช้เทศน์แหล่มหาชาติเวสสันดรชาดก ทำนองหลวงในปัจจุบัน โดยมีผู้ประพันธ์กัณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

กัณฑ์ที่ 1 ทศพร	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
กัณฑ์ที่ 2 หิมพานต์	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
กัณฑ์ที่ 3 ทานกัณฑ์	สำนักวัดถนน
กัณฑ์ที่ 4 วณปเวสน์	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
กัณฑ์ที่ 5 ชูชก	สำนักวัดสังข์กระจาย
กัณฑ์ที่ 6 จุลพน	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
กัณฑ์ที่ 7 มหาพน	พระเทพโมลี (กลั่น)

กัณฑ์ที่ 8	กุมาร	เจ้าพระยาพระคลัง (หน)
กัณฑ์ที่ 9	มัทรี	เจ้าพระยาพระคลัง (หน)
กัณฑ์ที่ 10	สักกบรรพ	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
กัณฑ์ที่ 11	มหาราช	พระยาธรรมปรีชา (บุญ)
กัณฑ์ที่ 12	ฉกษัตริย์	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
กัณฑ์ที่ 13	นครกัณฑ์	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

2. หนังสือมหาเวสสันดรชาดกของลาว ผู้วิจัยใช้ฉบับหนังสือเทศน์เรื่องเวสสันดรชาดก ที่มหาสิลา วีระวงส์ ได้รวบรวมชำระจากสำนวนเก่า 2 ฉบับ คือ สำนวนต้นฉบับจากจังหวัดอุบลราชธานี เป็นสำนวนที่แต่งในสมัยของพระเจ้าวิสุทธาราช โดยพระเถรจารย์สมัยนั้น ระหว่างปี พ.ศ.2047 และตรงกับสมัยของประเทศไทย คือ สมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และสำนวนต้นฉบับจากหอสมุดเวียงจันทน์ เป็นฉบับที่แก้ไขในสมัยของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช หรือเจ้าสุริยะ ในระหว่างปี พ.ศ.2163 และตรงกับสมัยของประเทศไทย คือ สมัยของพระเจ้า ทรงธรรม (สิลา วีระวงส์, 2560, หน้า 22)

กรอบแนวคิด/สมมติฐานการวิจัย

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อวิเคราะห์มหาเวสสันดรชาดก โดยนำแนวคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับความขัดแย้งและกระบวนการแก้ไขปัญหาตามหลักอริยสัจสี่ ดังนี้

1. กรอบแนวคิดของความขัดแย้ง ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีความขัดแย้งของสายทิพย์ นุกุลกิจ (2563) ซึ่งได้แบ่งไว้จำนวนทั้งสิ้น 5 ด้าน ดังนี้

- 1) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์
- 2) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม
- 3) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ
- 4) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ
- 5) ความขัดแย้งที่เกิดภายในใจของตัวละคร

2. กรอบแนวคิดของอริยสัจสี่ ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีอริยสัจสี่เป็นกรอบวิเคราะห์การแก้ไขปัญหา ดังนี้

- 1) ขั้นทุกข์ ศึกษาลักษณะของปัญหา
- 2) ขั้นสมุทัย ค้นหาสาเหตุของปัญหา
- 3) ขั้นนิโรธ ตั้งเป้าหมายหรือจุดจบของการแก้ปัญหา
- 4) ขั้นมรรค กำหนดวิธีการในการแก้ไขปัญหา
 - 4.1 สัมมาทิฐิ การวางความเห็นที่ถูกต้อง
 - 4.2 สัมมาสังกัปปะ การวางความคิดที่ถูกต้อง
 - 4.3 สัมมาวาจา การกล่าววาจาที่ถูกต้อง
 - 4.4 สัมมากัมมันตะ การปฏิบัติที่ถูกต้อง
 - 4.5 สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง
 - 4.6 สัมมาวายามะ การมีความเพียรที่ถูกต้อง

4.7 สัมมาสติ

การมีสติที่ถูกต้อง

4.8 สัมมาสมาธิ

การมีสมาธิที่ถูกต้อง

วิธีดำเนินการวิจัยและระเบียบวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องมหาเวสสันดรชาดกของไทยและลาว : การศึกษาเปรียบเทียบที่มาความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหามาหลักอริยสัจสี่ ซึ่งมีขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องมหาเวสสันดรชาดก ของไทยและลาว
2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยหลักอริยสัจสี่ และแนวทางการแก้ไขปัญหามาอริยมรรคแปด
3. ขั้นสรุปและอภิปรายผล
4. ขั้นนำเสนอข้อมูล

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า มหาเวสสันดรชาดกทั้งของไทยและลาว พบความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหามากเหมือนกันทั้งหมด 12 กัณฑ์ คือ กัณฑ์ที่ 1 ทศพร, 2 หิมพานต์, 3 ทานกัณฑ์, 4 วณโพน, 5 ชูชก, 7 มหาพน, 8 กุมาร, 9 มัทรี, 10 สักกบรรพ, 11 มหาราช, 12 ฉกษัตริย์, และ 13 นครกัณฑ์ และไม่พบความขัดแย้ง 1 กัณฑ์ คือกัณฑ์ที่ 6 จุลพน

โดยสามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

กัณฑ์	ความขัดแย้ง	การแก้ไขปัญหามา
1. ทศพร	5) พบความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวละคร : พระนางมัทรีปราชญ์จะเป็นพระพุทธรูป	4.2 ใช้หลักสัมมาสังกัปปะ การวางความคิดที่ถูกต้อง : พระนางมัทรีทรงมีจิตใจตั้งมั่นบำเพ็ญเพียรข้ามภพข้ามชาติ
2. หิมพานต์	2) พบความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคมา : เกิดขึ้นระหว่างชาวเมืองสีพีกับเจ้าเมืองสีพี	4.4 ใช้หลักสัมมาสัมมาสัมมา การปฏิบัติที่ถูกต้อง : พระเจ้ากรุงสุโขทัยทรงประนีประนอมขอลดโทษประหารชีวิตเป็นการเนรเทศแทน
3. ทานกัณฑ์	1) พบความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ : เกิดขึ้นระหว่างพระนางมัทรีกับพระเจ้ากรุงสุโขทัย	4.3 ใช้หลักสัมมาวาจา การกล่าววาจาที่ถูกต้อง : พระนางมัทรีเจรจากับพระเจ้ากรุงสุโขทัยขอพระราชทานอภัยโทษให้พระเวสสันดร
4. วณโพน	5) พบความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวละคร : เจ้าเมืองเจตราชสงสารพระเวสสันดร	4.4 ใช้หลักสัมมาสัมมาสัมมา การปฏิบัติที่ถูกต้อง : เจ้าเมืองเจตราชสงสารจะเสด็จไปทูลขอพระเจ้ากรุงสุโขทัยพระราชทานอภัยโทษให้พระเวสสันดร

กัณฑ์	ความขัดแย้ง	การแก้ไขปัญหา
5. ชูชก	5) พบความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวละคร: ชูชกเกิดอาการระคายคืองอนางอมิตตดา	4.6 ใช้หลักสัมมาวาจา การมีความเพียรที่ถูกต้อง: ชูชกรับปากไปขอสงกุมารให้นางอมิตตดาเพื่อพิสูจน์ความรัก
6. จุลพน	(ไม่พบความขัดแย้ง)	
7. มหาพน	1) พบความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์: เกิดขึ้นระหว่างชูชกกับพระอภัยมณี	4.3 ใช้หลักสัมมาวาจา การกล่าววาจาที่ถูกต้อง: ชูชกโกหกพระอภัยมณีว่าตนเป็นราชทูตจะมาทูลเชิญพระเวสสันดรเสด็จกลับเมืองสีพี
8. กุมาร	1) พบความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์: เกิดขึ้นระหว่างพระเวสสันดรกับพราหมณ์เฒ่าชูชก	4.3 ใช้หลักสัมมาวาจา การกล่าววาจาที่ถูกต้อง: พระเวสสันดรเจรจากับชูชกขอเลื่อนเวลานำสงกุมารออกไปอีกหนึ่งราตรี เพื่อให้พระนางมัทรีเสด็จกลับมาทันเห็นสงกุมาร เมื่อเจรจาไม่สำเร็จก็ขอให้ชูชกพาสงกุมารไปเฝ้าพระเจ้ากรุงสุโขทัย ชูชกก็ปฏิเสธอีก พระเวสสันดรจึงใช้การกำหนดค่าตัวสงกุมารให้สูง เพื่อมิให้ผู้อื่นมาไถ่ตัว
9. มัทรี	1) พบความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์: เกิดขึ้นระหว่างพระเวสสันดรกับพระนางมัทรี	4.3 ใช้หลักสัมมาวาจา การกล่าววาจาที่ถูกต้อง: พระเวสสันดรทรงใช้อุบายแกล้งกล่าวหาพระนางมัทรีว่าพระนางคบชู้ เพื่อเป็นการเบี่ยงเบนประเด็นไม่ให้พระนางออกติดตามสงกุมารในยามราตรีซึ่งอาจทำให้พระนางได้รับอันตราย
10. สักกบรรพ	4) พบความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ : พระอินทร์กับเคราะห์กรรมของพระเวสสันดร	4.4 ใช้หลักสัมมากรรม มั่นตะ การปฏิบัติที่ถูกต้อง: ท้าวสักกเทวราชใช้อุบายแปลงกายเป็นพราหมณ์มาทูลขอพระนางมัทรีเพื่อกันไม่ให้ พระเวสสันดรพระราชทานให้แก่ผู้ใดอีก
11. มหาราช	4) พบความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ: พระชาลิภันทากับชะตากรรม	4.3 ใช้หลักสัมมาวาจา การกล่าววาจาที่ถูกต้อง: สงกุมารอ่อนน้อมทูลหาที่สถิตย์อยู่ ณ ที่นั้น ให้ช่วยนำข่าวสารความเดือดร้อนนี้ไปแจ้งแก่พระมารดา

กัณฑ์	ความขัดแย้ง	การแก้ไขปัญหา
12. ฉกษัตริย์	1) พบความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์: เกิดขึ้นระหว่างพระเวสสันดรกับพระเจ้ากรุงสุยชัย	4.8 ใช้หลักสัมมาสมาธิ การมีสมาธิที่ถูกต้อง: พระเวสสันดรเสด็จไปยังเขาวงกตผนวชเป็นฤๅษีมุ่งมั่นบำเพ็ญพรตตั้งมั่นไม่หวั่นไหวในทานบารมี
13. นครกัณฑ์	1) พบความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์: เกิดขึ้นระหว่างพระเจ้ากรุงสุยชัยกับพระเวสสันดร	4.4 ใช้หลักสัมมาสัมมาสัมมา การปฏิบัติที่ถูกต้อง: พระเจ้ากรุงสุยชัยทรงอ่อนน้อมพระเวสสันดรให้ยกโทษพระองค์

อภิปรายผล

มหาเวสสันดรชาดกของทั้งสองประเทศนั้นมีความเหมือนกัน เป็นผลมาจากทั้งสองประเทศต่างนับถือพระพุทธศาสนาเหมือนกัน มีภาษา วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน อีกทั้งสภาพภูมิศาสตร์มีอาณาเขตติดต่อกัน โดยเฉพาะการนับถือพระพุทธศาสนาทั้งสองประเทศต่างได้รับอิทธิพลด้านภาษา ทั้งนี้ผู้ประพันธ์ได้ใช้คำประพันธ์ประเภทร้อย ใช้คำบาลีนำแล้วประพันธ์เป็นภาษาของตน โดยไม่ทิ้งความหมายจากศัพท์เดิม จึงทำให้เนื้อหาส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน เพราะถูกบังคับความหมายจากตัวภาษาต้นฉบับ สอดคล้องกับกุหลาบมัลลิกะมาส (2562, หน้า 57) กล่าวถึงการแต่งมหาชาติคำหลวงไว้ว่า “เรื่องมหาชาตินี้ คือเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ซึ่งเดิมนั้นเป็นภาษาบาลีแต่งเป็นฉันทปฐยาวัตร แบ่งเป็น 13 กัณฑ์ ประกอบด้วยคาถาหนึ่งพันคาถา (ฉันทหนึ่งบทเรียกว่าคาถาหนึ่ง) จึงเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า คาถาพันอันเป็นชื่อเฉพาะของชาดกเรื่องนี้เท่านั้น บางทีมีผู้เรียกว่า มหาชาติ อีกด้วย” สอดคล้องกับสืบทพงศ์ธรรมชาติ (2562, หน้า 65) ที่ได้กล่าวไว้ว่า “มหาชาติคำหลวงเป็นวรรณคดีชาดกที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงรับสั่งให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2025 (จ.ศ.844) โดยแต่งแปลจากฉันทภาษามคร เอภาษามครตั้งต้น ตามด้วยภาษาไทยสลับกันไป คำประพันธ์ที่ใช้มีทั้งร้อย กาพย์ โคลง และฉันท มีเนื้อเรื่อง 13 กัณฑ์” อีกทั้ง ผู้ที่ประพันธ์มหาเวสสันดรชาดกนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้แตกฉานในภาษามครเป็นอย่างดี เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในหลวงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้น

ผลการศึกษาประเด็นความขัดแย้งพบความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์มากที่สุด เพราะว่า ตัวละครในเรื่องนี้เป็นปุถุชนย่อมต้องมีความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นธรรมดาพื้นฐานในการดำเนินชีวิต จึงเป็นเรื่องปกติที่จะมีความขัดแย้งกันเกิดขึ้น อีกทั้งมหาเวสสันดรชาดกนั้นเป็นวรรณกรรมคำสอนที่เน้นให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกลึกซึ้งซาบซึ้งใจ เกิดแรงบันดาลใจที่จะประกอบคุณงามความดี เป็นต้นว่า การให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดผลอานิสงส์ส่งผลให้ได้สมบัติ 3 ประการ มีมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ สืบไปเบื้องหน้า สอดคล้องกับงานวิจัยของสนม ครุฑเมือง (2563) เรื่อง นิทานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง : การวิเคราะห์ความขัดแย้ง และการแก้ไข ปัญหา ผลการศึกษาพบว่า ในนิทานท้องถิ่นเขตภาคเหนือตอนล่างพบความขัดแย้งกับผู้อื่นมากที่สุด รองลงมา คือ ความขัดแย้งกับตนเอง และความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ตามลำดับ และสอดคล้องกับงานวิทยานิพนธ์ของพัชรี แซ่สุ่น (2560) เรื่อง ตำนานท้องถิ่น

4 ภาค : การวิเคราะห์ความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหา ผลการศึกษาตำนานท้องถิ่น 4 ภาค พบว่าตำนานท้องถิ่นทั้ง 4 ภาค พบความขัดแย้งกับผู้อื่นมากที่สุด ที่ตรงกันรองลงมา คือ ตำนานภาคใต้ พบความขัดแย้งกับตนเอง และลำดับที่ 3 ได้แก่ ตำนานภาคเหนือ พบความขัดแย้งกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จากผลการศึกษาที่พบนี้ ดวงมน จิตรจรรย์ (2563) ได้กล่าวถึงเวสสันดรชาดกไว้ในงานวิจัยคุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.2325 - 2394) ว่า “เวสสันดรชาดกในพระสุตตันตปิฎก มหาชาติคำหลวง และร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก ล้วนแต่แทรกความเข้าใจเรื่องความทุกข์และปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์ไว้ เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจเหตุผลและพฤติกรรมของตัวละคร ในฐานะที่ตัวละครเป็นปुरुชนเอกเช่นผู้อ่าน” จากงานวิจัยและแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนี้ ได้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์มากที่สุด ความขัดแย้งที่เกิดภายในจิตใจของตัวละคร และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ รองลงมาตามลำดับ

สำหรับการแก้ไขปัญหา ตัวละครได้ใช้วิธีการแก้ไขปัญหาด้วยหลักสัมมาวาจา มากที่สุด โดยอาศัยพื้นฐานพฤติกรรมของมนุษย์เป็นหลัก คือ กายกรรม วาจกรรม มโนกรรม หรือการกระทำทางกาย วาจา ใจ ทั้งนี้ การดำเนินเรื่องได้อาศัยการเจรจา หรือการสนทนาเป็นหลัก เพื่อสื่อให้เห็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวละครกับตัวละครได้ชัดเจนยิ่งขึ้น แม้กระทั่งความคิดของตัวละคร ผู้ประพันธ์ได้ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านงานวรรณกรรม ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดของตัวละคร ในมหาเวสสันดรชาดกนี้เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยจะเกี่ยวข้องกับพระเวสสันดร ซึ่งบำเพ็ญทานบารมีเป็นพระชาติสุดท้ายก่อนที่จะกลับชาติมาเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ พระองค์ทรงออกผนวชจนได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ฉะนั้น ตัวละครส่วนใหญ่จึงเป็นผู้ที่มีบารมีเต็มเปี่ยมพร้อมที่จะบรรลุมรรคผลนิพพาน จึงไม่แปลกที่ตัวละครจะอาศัยการเจรจาเป็นหลักในการแก้ไขปัญหา อีกทั้งการเจรจายังเป็นวิถีของอริยชน ชนผู้เจริญแล้ว หรือเรียกว่าชนชาวอริยยะ ในสมัยพุทธกาล 2500 กว่าปีที่ผ่านมา การแก้ไขปัญหาด้วยหลักสัมมาวาจา นี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของสนม ครุฑเมือง (2563) เรื่อง นิทานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง : การวิเคราะห์ความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหา ผลการวิจัยพบการแก้ไขปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การเจรจา

สาระสำคัญของความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ คือ ความหลงผิด ซึ่งปรากฏในทำนกัณฑ์และนครกัณฑ์ พระเจ้ากรุงสุยหลงเชื่อคำชาวเมืองสั่งเนรเทศพระเวสสันดร ความโลภในกัณฑ์มหาพน ชุชกอยากได้สองกุมารไปเป็นทาสรับใช้นางอมิตตดาจิงโกหกพระอัจจุตาชี ความโกรธ ในกัณฑ์กุมาร พระเวสสันดรทรงโกรธที่ชุชกเมียนตีสองกุมารต่อหน้าพระพักตร์ ความรักในกัณฑ์มัทรี พระเวสสันดรทรงมีความเป็นห่วงพระนางมัทรีเกรงว่าพระนางจะสิ้นพระชนม์ อวิชชาในกัณฑ์ฉกษัตริย์ พระเวสสันดรทรงต้องการทราบความจริงเกี่ยวกับผลของการพระราชทานช้างปัจจัยนาเคนทร์ว่าเป็นจริงดังที่ชาวเมืองเชื่อหรือไม่

สาระสำคัญของการแก้ไขปัญหา ตัวละครใช้วิธีการแก้ไขปัญหาด้วยหลักสัมมาวาจา มากที่สุด จะเป็นประเด็นเกี่ยวกับการตระหนักรู้ในหน้าที่รับผิดชอบ ดังจะเห็นได้จากพระนางมุตติเจราจา กับพระเจ้ากรุงสุยเพราะหน้าที่ความเป็นแม่บังคับให้ต้องทำ พราหมณ์เฒ่าชุชกยอมโกหกพระอัจจุตาชีเพราะหน้าที่ความเป็นสามี พระเวสสันดรทรงขอร้องชุชกให้พาสองกุมารไปหาพระเจ้า

กรุงสยชัยเพราะหน้าที่ความเป็นพ่อที่ต้องปกป้องลูก แม้ว่าจะหวังผลพระโพธิญาณก็ตาม พระเวสสันดรทรงใช้กุศโลบายกล่าวหาพระนางมัทรีว่าคบชู้ เพราะหน้าที่ความเป็นสามีที่ดีปรารถนาให้พระนางพ้นทุกข์ สองกุมาร เจริญกับพระเจ้ากรุงสยชัยขอพระราชทานอภัยโทษให้พระเวสสันดร เพราะหน้าที่ลูกที่ดี

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ทำให้ทราบที่มาของความขัดแย้งว่า สาเหตุหลักเกิดจากความขัดแย้งภายในตนเองก่อน อันเนื่องมาจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ความรัก อวิชชา และตัณหา แล้วแสดงพฤติกรรมออกมาทางกาย วาจา และมีความเกี่ยวข้องกับหน้าที่ เช่น พ่อแม่กับลูก สามีกับภรรยา เพื่อนกับเพื่อน และกษัตริย์กับประชาชน ซึ่งการก่อความขัดแย้งนั้นจะเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและพวกพ้อง ความขัดแย้งจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ตราบใดที่มนุษย์ยังมีความต้องการสนองตอบสนองภายในและภายนอก สำหรับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งตามหลักอริยสัจสี่นั้น จะเริ่มที่การแก้ไขปัญหาด้านการพัฒนาความรู้ คือ เริ่มที่การปฏิบัติตามหลักสัมมาทิฐิ การเห็นชอบ และสัมมาสังกัปปะ การดำริชอบ แล้วจึงมาแก้ไขปัญหาโดยการพัฒนาด้านพฤติกรรม หรือการลงมือทำ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักสัมมาวาจา การกล่าววาจาที่ถูกต้อง สัมมากัมมันตะ การปฏิบัติที่ถูกต้อง สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง และสุดท้ายเพื่อดับปัญหาจะเป็นการแก้ไขปัญหาด้านการพัฒนาจิตใจ มีความมุ่งมั่นที่จะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จลุล่วง ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักสัมมาวายามะ การมีความเพียรที่ถูกต้อง สัมมาสติ การมีสติที่ถูกต้อง และสัมมาสมาธิ การมีสมาธิที่ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหตามหลักอริยสัจสี่ในนิทานชาดก หรือวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ของไทย
2. ควรศึกษาความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหตามหลักอริยสัจสี่ในตำนานท้องถิ่นของประเทศไทย
3. ควรนำผลงานวิจัยนี้ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในองค์กรต่าง ๆ หรือในสังคมปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กุลหาบ มัลลิกะมาส. (2562). *ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดวงมน จิตรจำนงค์. (2563). *คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พ.ศ. 2325-2394*. พิมพ์ครั้งที่ 6. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประทุม เป้นสุวรรณ. (2562). *จิตวิทยาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ ฯ โอเดียนสโตร์.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ชอบ อนุจารีเถระ). (2563). *ปริทรรศน์ เวสสันดรชาดก*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.

- พระราชวิจิตรปฏิภาณ (สุนทร ญาณสุนทรโร). (2561). *มหาเวสสันดรชาดก ฉบับตำนานศาสนา ตำราดำเนินชีวิต ตำรานักพูดนักคิด คัมภีร์วิจิตรของนักเทศน์นักแหล่*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พัชรี แซ่สั่น. (2560). *ตำนานท้องถิ่น 4 ภาค: การวิเคราะห์ความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2563). *นิทานชาดก ฉบับเปรียบเทียบ*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- วัฒน์ บัญจ. (2564). *หนังสือเทศน์มหาชาติมหากุศลเฉลิมพระเกียรติฯ*. พิมพ์ครั้งที่ 35. กรุงเทพฯ: คอมฟอรม.
- สนม ครุฑเมือง. (2563). *นิทานท้องถิ่นในเขตภาคเหนือตอนล่าง : การวิเคราะห์ความขัดแย้ง และการแก้ไขปัญหา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. พิษณุโลก: สองแควการพิมพ์.
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2563). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.
- สีลา วีระวงส์, มหา. (2560). *เวสสันดรชาดก*. พิมพ์ครั้งที่ 2. เวียงจันทน์: ดอกเกด.
- สืบทอง ธรรมชาติ. (2562). *วรรณคดีชาดก*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.